

Øving 13

Gjennomgang: Torsdag 23. november

Oppgave 1

- a) $\bar{S}$ iv spaserer med en hastighet 5 km/t i fartsretningen inne i et tog som kjører med en hastighet 80 km/t. Bestem $\bar{S}$ ivs hastighet i forhold til Sam, som betrakter det hele fra perrongen, både i følge Galileo og i følge Einstein. Hvor stor (prosentvis) feil gjør Galileo i dette tilfellet?
- b) $\bar{S}$ iv løper nå med en hastighet $c/2$ inne i toget som kjører med en hastighet $3c/4$. Hva er nå $\bar{S}$ ivs hastighet i forhold til Sam.
- c) Vis at så lenge $\bar{S}$ iv løper og toget kjører med hastigheter som begge er mindre enn c , vil $\bar{S}$ ivs hastighet i forhold til Sam også være mindre enn c .

Oppgave 2

Sam er en dag vitne til følgende dramatiske opptrekk:

$\bar{S}$ iv har koka Arnes øving i bølgefysikk og blir dessverre (for henne) oppdaget. Arne er av den nådeløse typen og fyrer av et skudd med pistolen sin etter $\bar{S}$ iv, som prøver å komme seg unna. Sam noterer at $\bar{S}$ iv er raskere enn Arne; de to løper med hastigheter henholdsvis $5c/8$ og $3c/8$. Pistolen gir kula en utgangshastighet $5c/16$ (i forhold til pistolen). Klarer $\bar{S}$ iv å unnsnippe?

Oppgave 3

Anta at du har stilt opp en lang rekke med synkroniserte klokker, en for hver 300000. km. Hvilken tid *ser* du på klokke nummer 201 når den du har rett ved siden av deg (nummer 1) er 12:00:00? Hvilken tid *observerer* du på klokke nummer 201?

Oppgave 4

Relativitetsteori handler ikke bare om *tenkte* eksperimenter (*gedanken* experiments): Når høyenergetiske partikler (for eksempel protoner) kolliderer med atomer i den øvre delen av atmosfæren (15 - 20 km over bakken), genereres det nye partikler, for eksempel såkalte pioner. Pioner kan være elektrisk nøytrale eller ha ladning $+e$ eller $-e$. Uansett er de svært ustabile, med levetider bare noen få ns (nanosekunder). Et ladet pion spaltes ("henfaller") fortrinnsvis til et myon og et (myon-)nøytrino, eksempelvis

$$\pi^+ \rightarrow \mu^+ + \nu_\mu$$

Myonet er også ustabil og spaltes fortrinnsvis til et positron (eventuelt elektron, hvis det er snakk om μ^-), et nøytrino og et antinøytrino,

$$\mu^+ \rightarrow e^+ + \nu + \bar{\nu}$$

Laboratorieeksperimenter viser at levetiden til myoner med lave hastigheter (dvs essensielt i ro) er ca $2.2 \mu\text{s}$. Hvordan kan det da ha seg at en betydelig andel av myonene som dannes i den øvre delen av atmosfæren når helt ned til jordoverflaten? Den gjennomsnittlige energien til myonene som når jordoverflaten er målt til ca 2 GeV, mens myonets hvileenergi er ca 105.7 MeV. (Merk at "levetid" her må oppfattes som "midlere levetid": Noen myoner lever kortere enn dette mens andre lever lenger.)

Oppgave 5

En partikkel A beveger seg med hastighet $\mathbf{u}$ i inertialsystemet S og med hastighet $\bar{\mathbf{u}}$ i inertialsystemet $\bar{S}$. $\bar{S}$ beveger seg med hastighet $\mathbf{v} = v\hat{x}$ i forhold til S . Finn $\bar{\mathbf{u}}$ uttrykt ved $\mathbf{u}$ og $\mathbf{v}$ (og c , selvsagt).

Oppgave 6

$\bar{S}$ iv og Sam er tvillinger. Når de fyller 18 år, får de hver sin klokke av foreldrene. Fra sin rike onkel i Amerika får $\bar{S}$ iv og Sam et hurtiggående romskip. $\bar{S}$ iv er glad i å reise og bestemmer seg for å ta en tur til Epsilon Indi, en stjerne som ligger ca 12 lysår unna jorden. For Sam gjelder "borte bra men hjemme best", så han blir hjemme. $\bar{S}$ iv får raskt romskipet opp i toppfart som er $0.98c$. Epsilon Indi viser seg å være både ugjestmild og forlatt, så $\bar{S}$ iv vender umiddelbart tilbake til jorden. Hvor gamle er Sam og $\bar{S}$ iv når $\bar{S}$ iv går inn for landing?

Bruk $c = 3 \cdot 10^8$ m/s der numerisk verdi på lyshastigheten er nødvendig.